

УБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ ЯК ВИМОГА ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Означено проблеми та перспективи забезпечення розвитку страхового ринку

Ключові слова: безпека, страховий ринок, страхування

Аннотация. Определены проблемы и направления обеспечения безопасности страхового рынка

Ключевые слова: безопасность, страховой рынок, страхование

Summary. Problems and directions of safety of the insurance market are defined

Key words: safety, the insurance market, insurance

Глобалізацію характеризують як єдність двох процесів: глобалізації ринків (ресурсів, товарів і послуг) та глобалізації економічних форм (тобто формування транснаціональних операторів, збільшення організаційних структур економіки, утворення глобальних мереж).

Особливим сектором світової економіки стають глобальні фінанси, що мають більшу доходність порівняно з її реальним сектором, відволікають частину виробничого капіталу, створюють віртуальні гроші та кредитні обов'язки. Фінансова глобалізація стимулюється нерівномірністю в економічному розвитку та розподілі фінансових ресурсів, недостатністю у більшості країн власних ресурсів для покриття бюджетних дефіцитів, проведення соціально-економічних перетворень, здійснення процесів злиття та поглинання компаній і банків, виконання боргових зобов'язань по внутрішніх і зовнішніх запозиченнях.

Фінансова глобалізація впливає на страховий ринок через виникнення та функціонування глобального фінансового ринку, реалізацію глобальних фінансових стратегій ТНК, вільне та ефективне переміщення капіталів між країнами і регіонами світу, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, утворення глобальних мереж.

На сучасному етапі формування глобальної економіки відбувається створення глобального страхового ринку, сутність якого визначається щільним переплетінням усієї сукупності фінансових відносин, за допомогою яких національні ринки впливають один на одного і на світовий ринок у цілому. Глобалізація страхового ринку – процес суперечливий. З одного боку, вона модернізує механізм страхової діяльності за рахунок застосування принципово нових технологій, дозволяє диверсифікувати ризики і скорочувати вартість послуг. З іншого боку, участь у процесах глобалізації не завжди є ефективною і безпечною для національних страхових операторів, оскільки є ризики їх поглинання, пов'язані з низьким рівнем їх власного розвитку та перспективами розширення поля діяльності для транснаціональних страховиків.

Ознаками глобалізації страхового ринку є:

1) лібералізація торгівлі страховими послугами та відкритий доступ іноземних страховиків і перестраховиків на національні ринки країн Центральної та Східної Європи.

2) широкомасштабне зрощення страхового, банківського и позичкового капіталу та утворення в наслідок цього транснаціональних фінансових груп (ТНФГ), що сприяє зрощенню страхових та фінансових послуг і на цій основі утворенню альтернативного страхування та перестраховування;

3) концентрація споживачів страхових послуг через зростання капіталізації ТНК і ТНБ та відповідні зміни в попиті на традиційні страхові послуги;

4) концентрація на ринку страхових посередників, що сприяє створенню міжнародних страхових брокерів;

5) концентрація страхового и перестрахового капіталу, поширення операцій «злиття та поглинання» (англійською мовою – Merger & Acquisition (M&A) та формування транснаціональних страховиків (ТНС).

Серед напрямів впливу глобалізації на розвиток страхового ринку слід виокремити:

глобалізацію страхування та перестраховування внаслідок виникнення як світових ризиків, так і глобальної системи їх убезпечення, що посилюється змінами системи сек'юрітизації ризиків клієнтів страхових компаній;

глобалізацію як клієнтської бази страховиків, так і самих страховиків та перестраховиків, що супроводжується зростанням домінування на ринку транснаціональних фінансово-страхових груп (у Європі їх частка – на рівні 10 %), які контролюють майже 80 % бізнесу, як у Європі, так і в США, при зберіганні ризику контролю їх діяльності з боку суб'єктів регіональних страхових ринків [1];

стандартизацію регулювання страхування та перестраховування, що обумовлює: а) діяльність наднаціональних регуляторів розвитку страхового ринку, наприклад, Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS); б) уніфікацію звітності через поступовий перехід страхового ринку на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які передбачають прозорість та відкритість фінансової інформації компанії щодо їх активів, окремих видів страхування та їх прибутковості, що може посприяти співпраці національних страховиків з міжнародним страховим ринком [2]; в) денационалізацію національних стандартів, наприклад, поступовий перехід національних ринків до Solvency II, що є моделлю оцінки платоспроможності та фінансової стійкості компаній в ЄС [3]. Метою цього проекту є удосконалення ризик-менеджменту страховиків, вплив на вартісні показники галузі, у першу чергу вимоги до капіталу [4];

постійний розвиток технологій та поява нових ринків спричиняють необхідність удосконалення ведення справ в страхових компаніях, що й активізує процеси «діджиталізації» (digitalization) – впровадження ІТ-систем та удосконалення інформатизації бізнес-процесів (Business Process Management).

Рада фінансової стабільності (Financial Stability Board) визнала 9 страхових компаній, які мають ключове значення для функціонування глобальної фінансової системи, а саме: німецька Allianz, американські AIG, Prudential Financial та MetLife, британські Aviva та Prudential, французька Axa, італійські Assicurazioni Generali та китайська Ping An Insurance. В рейтинг 500 найпотужніших публічних компаній, FT Global 500 в 2013 році увійшли 27 страховиків, а в 2012 році їх було 24. До того ж за рік зросла їх загальна капіталізація. Так, сукупна капіталізація страховиків життя становила 448,2 млрд дол. проти 417,096 млрд дол. в 2012 році [5].

Отже, ознаками глобалізації страхового ринку є: прискорення концентрації страхового капіталу; інтернаціоналізація і географічний перерозподіл ризиків; інтернаціоналізація фінансових операцій страховиків, що можна визнати і як переваги міжнародної інтеграції у страхуванні, і як проблеми регулювання страхування на світовому рівні.

Зауважимо, що лібералізація національного ринку страхування повинна відбуватися в міру зростання конкурентоспроможності вітчизняних компаній, що спеціалізуються у конкретному секторі. Разом з тим лібералізація не повинна відігравати пасивну роль, вона має сама стимулювати розвиток українських страхових компаній, спонукати їх підвищувати якість послуг. Така активна роль лібералізації може бути реалізована за умови її поетапного проведення відповідно до заздалегідь оголошеного графіка. Надмірна лібералізація доступу може призвести до домінування іноземних операторів, що, у свою чергу, перетворює переваги міжнародної інтеграції на їх протилежність: зниження капіталізації усієї галузі й «нівеляція» національного рівня страхового захисту; відтік внутрішніх інвестиційних ресурсів на міжнародні фінансові ринки; зниження ефективності страхового нагляду; зниження конкуренції і т. п.

Отже, міжнародна кооперація у страхуванні необхідна для роботи цілих секторів економіки, таких як міжнародна торгівля і міжнародні перевезення, авіація, космонавтика, туризм та ін. Разом із тим цілком відкритих страхових ринків у світі не існує. В усіх країнах установлюються стандартні вимоги страхового нагляду за іноземними операторами і структурами з їх участю (ліцензування, наявність національної юридичної

Наслідками надмірної лібералізації доступу іноземних операторів на страховий ринок є: зниження капіталізації всієї галузі за рахунок «переключення» більшої частини фінансових потоків страхової галузі на закордонне перестраховування; експансія великих іноземних страховиків, що супроводжується ціновим демпінгом; підвищена чутливість до коливань світового фінансового ринку, а також міжнародних фінансових спекуляцій; втрата національного контролю над страховими резервами та інвестиційними коштами; скорочення зайнятості у страховій сфері, що спричинено концентрацією більшості технологічних функцій у зарубіжних офісах іноземних компаній.

В науковій літературі визнано, що проявом концентрації і централізації капіталу є формування різноманітних форм фінансово-промислових корпоративних об'єднань (ФПКО), які можуть бути як національними, так і транснаціональними. Формуванню ФПКО можуть посприяти процеси злиття та поглинання.

Основними результатами загальносвітових дискусій про специфіку злиттів та поглинань M&A (Mergers & Acquisitions) у сучасній економіці, про різні форми державного регулювання даних процесів є визначення, що це непросте об'єднання декількох майнових комплексів (підприємств) і трудових колективів й специфічне явище сучасної економіки пов'язане з корпоративною організацією капіталу з метою створення умов для економічної концентрації. Злиттям (merger) називається об'єднання двох компаній з метою створення однієї, при цьому компанія, що поглинає, приймає зобов'язання та активи компанії, що поглинається. Для визначення угод такого типу використовується термін «статутне злиття» (statutory merger), що являє собою злиття двох компаній, в якому компанія-ціль стає дочірньою структурою чи частиною «дочки» материнської компанії та субсидіарне злитті (reverse subsidiary merger), при якому дочірнє підприємство материнської компанії вливається до компанії-цілі.

Злиття відрізняється від консолідації (consolidation), що являє собою об'єднання підприємств, в якому компанії зливаються для утворення абсолютно нової компанії, тобто створюється нова юридична особа. Термін «поглинання» (takeover) є більш невизначеним та іноді має відношення лише до недружніх угод, в інших випадках він використовується для позначення як дружнього, так і недружнього поглинання.

Основним мотивуючим фактором злиттів і поглинань є синергійний ефект, що виражається в створенні додаткової вартості від цього інтеграційного процесу. M&A-транзакції поділяють на три види: горизонтальні (злиття двох конкурентів), вертикальні (об'єднання юридичних осіб, між якими існують чи можуть існувати правовідносини продавця і покупця) та конгломеративні (об'єднання компаній, які не є ні конкурентами, ні партнерами (покупцями, продавцями). Існує поділ M&A на внутрішні (inbound), що передбачають придбання іноземною компанією національної компанії, та зовнішні (outbound) транзакції, коли національна компанія придбаває іноземну компанію. В Україні переважним чином відбуваються inbound M&A.

Серед головних причин та передумов M&A-угод провідні експерти визнають:

- перенасичення національних та світового ринків великою кількістю учасників ринку, що мають високий рівень капіталізації, внаслідок чого відбувається жорстка конкуренція між ними;
- потреба в подальшому розвитку та збільшенні страхової премії в умовах скорочення потенціалу та еластичності попиту на страхові послуги в економічно розвинутих країнах;

- потреба у збільшенні капіталу, особливо в перестрахованні, для прийняття крупних ризиків;
- наміри розширити географію своєї діяльності як основу формування страхового портфеля, більш широкої диверсифікації ризиків і стабілізації страхового портфеля, спосіб проникнення на страхові ринки нових країн;
- бажання скоротити витрати на ведення справ;
- прагнення розширити перелік страхових послуг і видів страхування, а також знайти нові канали їх продажу;
- гонитва за підняттям свого рейтингу за рахунок фінансово стійкого партнера [6].

Слід підкреслити, що злиття та поглинання, проведені з дотриманням вимог законодавства, а також прав та законних інтересів усіх учасників процесу є цивілізованими інструментами розвитку бізнесу в усьому світі.

За даними компанії Ernst & Young, у 2009 р. на міжнародному ринку страхування було укладено 185 угод М&А, що на 40 % менше, ніж в 2008-му. За даними компанії Pricewaterhouse Coopers, до вересня 2009 р. найбільшими на європейському ринку М&А були такі операції: у Великобританії страхова компанія Resolution купила Friends Provident за 2,113 млрд євро (серпень), в Італії компанія Generali купила Alleanza за 1,805 млрд євро (лютий), компанія Partner Re (Бермудські острови) придбала швейцарську Paris Re за 1,116 млрд євро (липень). Загальна сума п'яти найбільших операцій страхового ринку Європи в 2009-му перевищила 6,5 млрд євро (проти 10,5 млрд євро роком раніше). У 2009 р. великі злиття і поглинання страхових компаній були оголошені також в країнах Азії: японські Aioi Insurance Company Limited і Mitsui Sumitomo Insurance Group Holding Inc. злилися в єдину структуру (сума операції становила 2,708 млрд євро); американська AIG продала свою тайванську «дочку» із страхування життя Nan Shan Life Insurance Company Ltd китайському інвестору China Strategic Holdings Ltd за 1,455 млрд євро [7].

Серед потужних угод злиття та поглинання початку 2010 р. визнають продаж двох підрозділів American International Group (AIG): британська страхова група Prudential Plc домовилась про придбання у AIG азіатського бізнесу у сфері страхування життя (AIA Group Ltd.) за 35,5 млрд дол., а американський страховик MetLife Inc досяг домовленості щодо придбання за 15,5 млрд дол. компанії American Life Insurance Company (Alico), міжнародного бізнесу по страхуванню життя AIG. Запровадження Директиви Європейського Парламенту та Ради Європи Solvency II сприятиме подальшому зростанню активності на ринку злиттів та поглинань і залученню інвестицій у страхову галузь [7].

Узагальнюючи аналіз тенденцій і закономірностей М&А-транзакцій на страховому ринку в умовах глобалізації, можна зробити такі висновки:

- перспективність М&А-угод визначається: можливістю залучення додаткових ресурсів, що сприятиме отриманню синергійного ефекту (взаємодоповнююча дія активів декількох страховиків); зростанням якості

управління та подоланням неефективності діяльності; географічним розширенням функціонування; особистими мотивами менеджерів;

- технологічно диверсифіковані іноземні компанії звичайно проникають на нові ринки через поглинання місцевих фірм;

- великі ТНС випереджають дрібніші компанії за кількістю М&А-угод, хоча через зниження трансакційних витрат активізуються невеликі фірми;

- у випадку коли злиттями управляють технології і глобалізація економіки, а не бажання компаній домінувати на ринках і підвищувати ціни, можна говорити про позитивні наслідки (у першу чергу – ефект масштабу); інакше позитивні наслідки можуть бути короткостроковими й в основному на рівні самих підприємств;

- для обмеження негативних наслідки процесів М&А і недопущення надмірної концентрації, антиконкурентної поведінки і підвищення цін, необхідним є контроль з боку держави, основними напрямками такого контролю в розвинених країнах мають бути заходи убезпечення фінансової безпеки держави.

Отже, вважаючи фінансову глобалізацію об'єктивно зумовленим загальноцивілізаційним процесом, що дедалі більше впливатиме на долю кожної країни, ми допускаємо, що фінансова безпека сьогодні виходить на одне з перших місць в ієрархії цінностей, які мусить захищати держава.

Вітчизняні науковці визначають, що фінансова безпека держави, по-перше, це – важлива складова економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери, по-друге, це стан захищеності та стійкості розвитку фінансових відносин, що формуються на різних рівнях і в різних сферах фінансової системи, що досягається шляхом реалізації заходів по нейтралізації як внутрішніх, так і зовнішніх загроз.

Внутрішні загрози фінансовій безпеці України переважно породжуються:

- дезорганізацією фінансово-кредитної системи та послабленням її регулятивних функцій в сфері формування та виконання бюджету, цілеспрямованого інвестування пріоритетних галузей економіки, протидії інфляції, превенції втечі капіталу за кордон та створення передумов для розвитку підприємництва;

- звуженням внутрішнього фінансового ринку та послабленням ролі внутрішніх соціально-економічних стимуляторів економічного зростання;

- криміналізацією економічних відносин, зростом корупції;

- збільшенням фінансових утрат в наслідок посилення соціальної напруженості в економічній сфері.

Серед основних причин виникнення зовнішніх загроз фінансової безпеки в умовах глобалізації слід, на наш погляд, виокремити:

- розвиток процесу транснаціоналізації світового господарства на фоні зростання автономізації субдержавних суб'єктів (ТНК, ТНБ та ін.), що мають значну фінансову владу та істотний вплив на господарські комплекси окремих країн, і посилення конкуренції на міждержавному рівні;

постійне зростання як самої маси, так і мобільності капіталів, що сприяє концентрації фінансових ресурсів як на макро, так і на мега рівнях, в умовах посилення залежності національних економік від іноземного короткострокового спекулятивного капіталу, що зумовлює вразливість їх фінансових систем;

високу ступінь мобільності та взаємозалежності фінансових ринків на основі новітніх інформаційних технологій;

різноманіття фінансових інструментів та постійний їх динамізм;

нестійкість світової фінансової системи, виникнення кризових явищ, неспроможність сучасних фінансових інститутів (світових включно) ефективно їх контролювати.

взаємоперетинання внутрішньої та зовнішньої політики держав, які все більше залежать від світових фінансів, що спричиняє втрату національних пріоритетів у фінансовій сфері через просування іноземними партнерами вигідних переважно для них економічних проектів та фінансових програм.

Щодо визначення складових фінансової безпеки, то відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, розрізняють бюджетну, грошово-кредитну, валютну, боргову безпеку та безпеку фондового та страхового ринку (табл. 1).

Таблиця 1

Складові фінансової безпеки

Складові фін. безпеки	Зміст
Бюджетна безпека	Стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів
Грошово-кредитна безпека	Стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення
Валютна безпека	Стан курсоутворення, що створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках
Боргова безпека	Рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи
Безпека страхового ринку	Рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування
Безпека фондового ринку	Оптимальний обсяг капіталізації ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів та держави в цілому

Джерело: складено автором за даними [8].

Серед показників забезпечення страхового ринку пропонується розглядати: проникнення страхування (страхові премії до ВВП), рівень валових страхових виплат, частка довгострокового страхування, частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам (відносно валових премій), частка статутного капіталу, що належить нерезидентам у загальному обсязі сплачених статутних фондів всіх страховиків (табл. 2).

Таблиця 2

Показники стану безпеки страхового ринку України

Показники	Порогові значення
Показник проникнення страхування (страхові премії до ВВП)	не менше як 8–12
Рівень валових страхових виплат	не менше як 30
Частка довгострокового страхування	не менше як 30
Частка премій, яка належить перестраховикам-нерезидентам (відносно валових премій)	не більше як 25
Частка статутного капіталу, яка належить нерезидентам у загальному обсягу статутних фондів усіх страховиків	не більше як 30

Джерело: складено автором за даними [8].

Розробники Концепція фінансової безпеки України О. І. Барановський, Ю. О. Блащук, М. І. Пузьяк, Л. В. Новошинська, О. О. Резнікова, О. В. Романченко, Ф. Ф. Стасюк, В. В. Феценко визнають, що незважаючи на номінальне зростання головних показників рівня розвитку страхового ринку він залишається вкрай незначним за обсягами статутних фондів, власного капіталу, активів, страхових резервів. До того ж страхових компаній, що займаються реальним страхуванням і мають достатньо власних ресурсів для обслуговування крупних клієнтів в Україні, не більше десяти і сумнівною є їх можливість самостійно покривати ризики понад 10 млн дол. А тому низький рівень капіталізації вітчизняних страхових компаній об'єктивно компенсується значними обсягами перестраховування ними ризиків у зарубіжних страхових брокерів та страховиків, внаслідок чого спостерігається високий ступінь залежності вітчизняного страхового ринку від кон'юнктури та спекулятивних очікувань іноземних страховиків.

Зазначимо, що до негативних факторів прямого впливу відносять низьку ефективність страхового ринку – співвідношення страхових премій до ВВП залишається на низькому рівні. Для прикладу, співвідношення активів страхового ринку до ВВП у Великобританії становить 96,5 %, у США – 45,2 %, Японії – 66,9 %, Франції – 63,0 %, Німеччині – 45,5 %.

Незважаючи на позитивні зрушення в розвитку страхового ринку України, його частка залишається незначною, що безумовно відбивається як на інтернаціоналізації і географічному перерозподілі ризиків, так і на інтернаціоналізації фінансових операцій страховиків (табл. 3).

Таблиця 3

Показники проникнення страхового ринку розвинених країн та України

Країна	Активи СК, млрд дол.	Співвідношення активів СК до ВВП країни, %	Страхові премії, млрд дол.	Частка у світовому обсязі, %
1	2	3	4	5
США	5310	45,2	1097,8	33,84
Японія	3533	66,9	492,4	15,18
Великобританія	1885	96,5	246,7	9,09
Франція	1413	63,0	194,6	6,00
Німеччина	1372	45,5	190,8	5,88
Україна	3,6	3,2	2,8	< 0,05

Джерело: складено автором за даними IMF.Global Financial Stability Report, 2005, April

Суттєву загрозу економічному розвитку несуть дисфункції, які виникають в наслідок не правильної трансплантації (за об'єктом чи технологією вживлення). Щодо реалізації головної функції страхового ринку, яка полягає в акумуляції і розподілі страхового фонду з метою забезпечення страхового захисту суспільства, показником якої є рівень виплат, то вона в повному обсязі не реалізується, що й визначає його дисфункціональність.

Відзначимо, що у світовій практиці рівень виплат на ринку загалом становить 70 %. Українські страховики на самому початку своєї діяльності мали вищий рівень виплат, аніж тепер. 1993 року рівень виплат – 48,2 %, 1994-го – 66,2 %, 1995-го – 59,0 %, 1996-го – 46,4 % [9]. У цей період страхові компанії реалізовували програми змішаного страхування життя з компенсацією інфляційного збитку, що припускали щомісячні (щоквартальні або щорічні) виплати. 1995 року поступово таке страхування згортається, за 1996–1997 рр. кількість страховиків через нездатність адаптації до вимог закону «Про страхування» скорочується утричі, поширення набуває псевдострахування. Отже, щорічно розміри страхових премій класичного страхового ринку збільшувались в середньому на 40 % [9].

Таким чином, виникає питання щодо добросовісності діяльності страховиків, яке актуалізується через зростання звернень громадян до Нацкомфінпослуг України зі скаргами. Скарги громадян були зумовлені: затягуванням страховиком розгляду справи щодо страхових виплат; заниженням сум страхових виплат; повним невиконанням страховиком своїх зобов'язань за договором.

Основна частка претензій пов'язана із затримкою страховиками виплат відшкодувань або з повною відмовою здійснювати ці виплати. Отже, незважаючи на поступовий розвиток страхових відносин, на посилення вимог держави щодо діяльності страховиків та сприяння створенню ефективних ринкових інститутів, серед яких і об'єднання страховиків (ЛСОУ, МТСБУ, ЯСП та ін.), має місце дисфункціональність страховиків і зменшення ефективності їх діяльності.

Визначаючи причини малої частки довгострокового страхування життя в загальній сумі валових страхових премій, зауважимо, що відповідно до Закону України «Про страхування», страховики життя можуть гарантувати

інвестиційний дохід в розмірі до 4% річних, а інші бонуси – нараховуються в залежності від результатів їх інвестиційної діяльності, що, безумовно, відбивається на попиті на програми довгострокового страхування життя, бо вони мають альтернативи, серед яких, наприклад, банківські депозити.

Зазначимо, що в Україні залишається не реалізованою належним чином інвестиційна функція страхування, що спричиняється двома обставинами: по-перше, незначними обсягами фінансових ресурсів, що їх акумулюють страхові компанії; по-друге, відчутним домінуванням на українському страховому ринку компаній зі страхування майна та від нещасних випадків, які не мають можливості точно прогнозувати настання страхових випадків, а отже – змушені обмежуватися переважно короткостроковими, високоліквідними активами та лише частково інвестувати в довгострокові активи.

Страховики зобов'язані здійснювати свою діяльність таким чином, щоб власні зобов'язання були покриті достатньою кількістю активів належного характеру, строку та ліквідності. Зазвичай страхові компанії формують чотири типи фінансових активів: облігації та інші інструменти з фіксованим доходом; звичайні акції; майно; борги, депозити та інші права. Такий портфель активів не виключає ризику їх втрати, тому регулюванню підлягає розміщення активів. Цей процес реалізується в системі заходів, які спрямовані на впровадження механізму платоспроможності страхової компанії.

В українському страховому законодавстві передбачені вимоги щодо розміщення активів, які в цілому відповідають світовим стандартам. Принцип, покладений в основу формування певних категорій активів, підтверджує макроекономічне регулювання розміщення активів. У той же час слід зазначити, що хоча найбільшу питому вагу в активах мають акції та облігації, не можна стверджувати, що збільшується обсяг інвестицій в економіку, бо майже всі страховики (за дуже незначними винятками) вклали кошти в акції десятих тих самих емітентів.

Щодо такого показника безпеки страхового ринку як частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам (відносно валових премій), то на сучасному етапі він знаходиться в нормі, що вдалося досягти внаслідок регуляторних дій Нацкомфінпослуг України. Очевидно, що до 2003 р. поширення набувають операції псевдострахування та псевдоперестрахування на користь резидентів, що здійснюється з метою маскуванню виплат особам, які контролюють діяльність страхової компанії (формально – клієнтам страхової компанії). У цьому випадку страхова компанія, нібито перестраховуючи свої ризики, перераховує грошові кошти в іншу страхову компанію (найчастіше – іншого регіону України), які невдовзі виплачуються у вигляді страхових виплат (за угодами з особами, що контролюють діяльність страхової компанії, – клієнтами страхової компанії) за страховий випадок, що нібито настав. Зовнішнє перестрахування стає потужним каналом відтоку капіталу за кордон, пік якого приходиться на 2003 р. Ситуація погіршується тим, що в структурі перестрахування в той період визначна доля (80%) припадає на нерезидентів, які до того ж працюють без ліценцій на як на страхування, так і на

перестраховання і представляють країни Балтії. В 2004 р. 70% платежів перестраховикам-нерезидентам пройшли через 3 компанії: СК 1 та СК 2: в I півріччі працювали з нестраховою організацією в Литві; СК 3: в 1-3 кварталах передав значні суми страховому брокеру Естонії для подальшого їх переказу страховому синдикату Lloyd's. Гроші на рахунки перестраховика так і не надійшли [10].

Завдяки ініціативам Нацкомфінпослуг України впроваджено новий порядок та вимоги щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента, які забезпечили утримання частки статутного капіталу, що належить нерезидентам у загальному обсязі сплачених статутних фондів всіх страховиків у безпечних межах. Серед цих вимог виокремимо:

необхідність передбачення законодавством країни реєстрації державного нагляду за страховою та перестраховою діяльністю;

мінімальний трирічний термін безперервної діяльності до моменту укладення страхової угоди;

відсутність фактів порушення нерезидентом законодавства про страхову (перестрахову) діяльність та легалізації коштів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму.

Дотримання цих вимог забезпечило вже наприкінці 2004 р. усунення фактів перестраховання ризиків у перестраховиків із офшорних зон та територій, що не приймають участь у співробітництві в сфері превенції легалізації коштів отриманих злочинним шляхом.

Взаємовідносини між суб'єктами перестраховання в Україні ґрунтуються переважно на факультативній пропорціональній основі по окремих ризиках. Отже, спостерігається негативна тенденція значного відтоку валюти за межі України на фоні позитивної тенденції збільшення перестраховальної відповідальності. У цілому питома вага страхових премій по ризиках, що передано в перестраховання, хоча і збільшується, залишається незначним. Серед причин такої ситуації слід виокремити:

– нерегульованість на законодавчому рівні проведення операцій перестраховання: розмір мінімального власного утримання страховика (цедента), максимальна частка участі в управлінні ризиком одного перестраховика, процес вторинного розміщення ризиків;

– відсутність повної та достовірної інформації про партнерів по перестрахованню;

– передача ризиків не з метою збалансованості страхового портфелю, а на принципах взаємності перерозподілу страхової премії.

Такі схеми вигідні саме невеликим компаніям, а також фірмам, які приймають ризики, що перевищують їхні активи. Тому для багатьох невеликих компаній значна частка перестраховання є нормою, і саме в них такі афери можливі. Отже, здійснюється саме псевдостраховання, бо страховий платіж приймається, але компанія не бере ризиків, отримуючи можливість виведення цих грошей. Виявити псевдостраховання можна, аналізуючи конкретні договори страхування і в цілому баланс компанії.

Зауважимо, що в цілому фактори розвитку ринку перестраховування можна розподілити на внутрішні та зовнішні. Серед внутрішніх вирізимо:

законодавчі вимоги передавати в перестраховування ризику, що перебільшують 10% ємності компанії;

встановлення вимог щодо зовнішнього перестраховування та діяльності брокерів на користь страховиків (перестраховиків) нерезидентів;

впровадження податкових преференцій з урахуванням специфіки операцій перестраховування (резиденту – зменшення на 3%; нерезиденту з «інвестиційним» рейтингом – без змін, 3% з валових премій, нерезиденту без рейтингу – 12%);

збільшення обсягів страхування, що автоматично забезпечує зростання кількості страховиків, які надають послуги як страхування, так і перестраховування;

монополізація ринку перестраховування та демпінгування;

нестача кваліфікованих кадрів;

вплив власників компаній на політику перестраховування – «обмін» ризиками як інструмент формування додаткових доходів;

низька капіталізація ринку при відсутності ефективних інвестиційних інструментів;

залежність від внутрішніх системних ризиків.

Серед зовнішніх факторів, що впливають на розвиток перестраховування, виокремлюють:

великі ємності світових перестраховиків та їх високий рейтинг;

використання можливостей материнських компаній для прийняття ризиків у перестраховування (Vienna Insurance Group, Generali, UNIQA, ECCO, ERGO, Fortis, QBE, AIG, GraWe, AXA, Allianz, SEB, PZU та ін.).

концентрація світового ринку перестраховування шляхом як M&A-угод, так і поширенням облігаторних договорів (в Україні страховики, які акумулюють до 75% премій співпрацюють з 4 європейськими перестраховиками);

використання різноманіття фінансових інструментів, що зміцнює фінансові потужності перестраховиків;

створення офшорних перестраховиків;

уразливість від світових фінансових криз.

Таким чином, формування ринку послуг з перестраховування в Україні має такі особливості:

– спостерігається зростання ємності перестраховального поля України за рахунок відносного збільшення майнових видів страхування;

– страхові суми зростають випереджальними темпами порівняно з власними капіталами перестраховиків, що обумовлює потребу в професійно потужних акторах з великими власними капіталами;

– зберігаються наміри створення монопольного перестраховика з певними пільгами, що може вплинути на поле діяльності незалежних національних перестраховиків і обмеження інтернаціонального характеру перестраховального бізнесу.

Аналізуючи співвідношення двох основних форм іноземної присутності на українському страховому ринку транскордонного перестраховання і прямої присутності – необхідно усвідомити, що на сучасному етапі низький рівень попиту, відсутність у суспільстві традицій використання страхових послуг обумовлює відносно низьку зацікавленість іноземних операторів у прямих інвестиціях в українську страхову галузь. Існуюча пряма іноземна присутність обумовлена скоріше «стратегічними» інтересами, розрахунком на безпрецедентний потенціал розвитку українського страхового ринку. Зазначимо, що на сучасному етапі характерними є такі тенденції розвитку страхового ринку України:

зниження показників як сплати страхових премій так і виплати страхових відшкодувань;

зростання збитковості за низкою ключових видів страхування;

поступове збільшення розриву між сумами, заявленими клієнтами до відшкодування, та обсягом коштів, реально виплачених страховими компаніями;

розповсюдження практики підвищення тарифів за ключовими видами страхування, при поширенні прогнозів подальшого поступового зростання вартості страхових послуг.

Слід враховувати наявність небезпеки, що чимало західних страховиків можуть виявитися невідповідними до реалій українського бізнесу, пропонуючи страхові програми, адаптовані до європейського ринку (який більш стабільний, ніж наш, а відповідно, має менші тарифи на послуги), не усвідомлюючи реальних масштабів ризиків українського ринку, а осмисливши їх, залишатимуть ринок, тим самим завдаючи йому значної шкоди. Правове поле, у межі якого функціонує страховий ринок, потребує реформування і приведення його до світових стандартів. Зокрема, це стосується сумнівних операцій та шахрайства, включаючи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Монкиевич Я. Тенденции развития международных стандартов регулирования страхования и перестрахования [Электронный ресурс] / Ян Монкиевич // Фориншурер : интернет-журн. про страхование. – 2008. – 22 сент. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/08/09/22/3600>.

2. Сосновский О. Переход страхового рынка на МСФО даст реальное понимание финансового состояния страховщиков [Электронный ресурс] / Олег Сосновский // Фориншурер : интернет-журн. про страхование. – 2010. – 8 апр. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/10/04/08/4075>.

3. Кертис Р. Что готовят международные стандарты платежеспособности Solvency II для страховых рынков? [Электронный ресурс] / Роб Кертис // Фориншурер : интернет-журн. про страхование. – 2008. – 16 сент. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/08/09/16/3598>.

4. Стандартная формула Solvency II. Практика использования моделей для оценки платежеспособности страховщика и перестраховщика [Электронный ресурс] // Фориншурер : интернет-журн. про страхование. – 2009. – 21 июля. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/09/07/21/3843>.

5. Financial Stability Board [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forinsurer.com>

6. 5. Глобализация страхового рынка [Электронный ресурс] // Идеи бизнеса. – Режим доступа http://tvoydohod.ru/insurance_24.html.

7. 6. Злиття та поглинання в європейському фінансовому секторі [Електронний ресурс] // Цінні папери України. – 2010. – № 12. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=606&pub=4496.

8. 7. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] затв. наказом М-ва економіки України № 60 від 2 берез. 2007 р. // Міністерство економіки України. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.

9. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.

10. Украинский рынок перестрахования: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] // Tristar : твой фінансовій навігатор. – 2007. – 6 дек. – Режим доступу: http://tristar.com.ua/1/art/ukrainskii_rynok_perestrahovaniia__problemy_i_perspektivy_.html.